

Dojrzałość szkolna - gotowość dziecka do podjęcia obowiązku szkolnego

Podjęcie przez dziecko obowiązku szkolnego wiąże się z początkiem nowego, bardzo ważnego etapu w życiu. Przechodząc z wieku przedszkolnego w wiek wczesnoszkolny ulega zmianie podstawowa forma działalności dziecka. Dotąd była to zabawa, teraz będzie nauka. Osiągnięcia w nauce będą podstawowym kryterium oceny dziecka. Jednak aby dziecko mogło sprostać wymaganiom szkolnym i w pełni się rozwijać, musi osiągnąć dojrzałość szkolną.

Każdy rodzic powinien wiedzieć, na czym polega dojrzałość szkolna. Najogólniej można powiedzieć, że jest to gotowość dziecka do rozpoczęcia nauki w szkole, uzależniona od osiągnięcia takiego stanu rozwoju fizycznego, emocjonalno-społecznego i umysłowego, który umożliwi sprostanie obowiązkom szkolnym.

Dojrzałość umysłowa dziecka przejawia się w zainteresowaniu nauką, zwłaszcza czytaniem, pisaniem, liczeniem, zaciekawieniem zjawiskami zachodzącymi w najbliższym otoczeniu. Dziecko dojrzałe umysłowo potrafi skupić uwagę przez dłuższy czas na tej samej czynności, potrafi z uwagą śledzić treść opowiadanej czy czytanej bajki. Jego mowa jest poprawna pod względem artykulacyjnym, a słownictwo jest na tyle bogate, że bez problemu potrafi porozumiewać się z innym. Nie ma problemów ze zrozumieniem przekazywanych wiadomości, poleceń, instrukcji czy treści czytanego opowiadania, bajki, lektury. Dziecko 6-letnie ma już pewien bagaż doświadczeń, spostrzeżeń, który umożliwi mu rozwój wyobraźni i myślenia pojęciowego. Dziecko dojrzałe do szkoły potrafi doprowadzić rozpoczętą pracę do końca, bo ciekawi go wynik swoich poczynań.

O poziomie umysłowym dziecka mogą świadczyć jego rysunki. Rysunki dzieci dojrzałych są bogate w treść, kolory, zawierają dużo szczegółów, są prawidłowo rozmieszczone na kartce. Przy odwzorowywaniu zachowany jest właściwy kierunek, od lewej do prawej krawędzi kartki i z góry na dół. Oceniając dojrzałość umysłową dziecka bierze się pod uwagę również poziom rozwoju percepcji wzrokowej i koordynacji wzrokowo-ruchowej, oraz analizy i syntezy słuchowej. Te funkcje w dużej mierze decydują o opanowaniu umiejętności pisania i czytania.

Dziecko dojrzałe społecznie prawidłowo nawiązuje kontakty z rówieśnikami i dorosłymi, potrafi współżyć w zespole, przestrzegać reguł życia w zbiorowości, przestrzegać zawartych umów. Charakteryzuje go zdyscyplinowanie, obowiązkowość, samodzielność. Samodzielność dotyczy nie tylko czynności samoobsługowych jak ubieranie się, mycie, czesanie, ale także samodzielnego przygotowania się do lekcji, spakowania tornistra, a także samodzielnego podejmowania prawidłowych decyzji w różnych sytuacjach społecznych (np. przy przechodzeniu przez jezdnię). Od 6-lątka wymaga się zrozumienia prostych sytuacji społecznych i rozeznania, co jest dobre, a co złe (np. że nie wolno krzywdzić innych, niszczyć cudzej własności, przywłaszczać sobie znalezionych rzeczy). Dziecko dojrzałe społecznie dobrze się czuje w nowym środowisku szkolnym, z chęcią podejmuje zadania na rzecz innych np. dyżury. Przejawem niedojrzałości społecznej jest stałe absorbowanie uwagi nauczyciela, domaganie się ciągłego wyróżniania i dążenie do uprzywilejowanej pozycji w klasie.

Dzieci niedojrzałe społecznie mogą też izolować się od grupy, stronić od kolegów, unikać wspólnych zabaw, łatwo poddawać się dominacji kolegów, wykazywać bierność, nieśmiałość, lękliwość, małomówność.

Dojrzałość fizyczna to ogólna sprawność organizmu i zdrowie dziecka. Długotrwałe choroby, defekty fizyczne i inne dolegliwości organizmu utrudniają pracę szkolną dziecka. Dziecko szkolne dysponować musi odpowiednim zasobem sił fizycznych i odpornością na zmęczenie. Wielogodzinne siedzenie w ławce, noszenie ciężkiego tornistra szkolnego i wykonywanie różnych zadań umysłowych jest trudne nawet dla dziecka zdrowego, silnego i sprawnego. Przy takich czynnościach jak pisanie, rysowanie, wycinanie, wydzieranie, konstruowanie, nawlekanie koralików i innych pracach plastyczno-technicznych potrzebna będzie dziecku dobra sprawność rąk, koordynacja ruchowa i koordynacja ruchowo-wzrokowa. W przeciwnym wypadku ruchy będą powolne, nieharmonijne, sztywne, kanciaste,

mało precyzyjne. Mogą też występować współruchy, czyli niepotrzebne ruchy służące rozładowaniu nadmiernego napięcia np. poruszanie językiem przy pisaniu lub rysowaniu. Dziecko o prawidłowym rozwoju ruchowym potrafi przez chwilę stać na jednej nodze, skakać na jednej nodze, przeskakiwać przez przeszkody. Sześciolatek sprawnie i szybko biega, przy czym ruchy rąk i nóg są zharmonizowane. Dobra koordynacja ruchowa umożliwia mu jazdę na rowerze, na rolkach, na nartach.

Dojrzałość emocjonalna to zdolność do przeżywania bogatego i zróżnicowanego świata uczuć, to odpowiednia do wieku umiejętność panowania nad swoimi emocjami i kontrolowania ich. Impulsywność reakcji u 6-lątka ulega obniżeniu, zaś czas przeżywania różnych stanów wydłuża się. Dziecko dojrzałe emocjonalnie odczuwa więź ze swoją grupą, z klasą, z panią. Przeżywa różne radości i smutki związane z życiem klasy. Dojrzały emocjonalnie 6-latek prawidłowo reaguje na pozytywne bądź negatywne uwagi dotyczące zachowania i postępów w nauce, nie załamuje się z byle powodów. Dziecko niedojrzałe emocjonalnie jest wybuchowe, drażliwe, agresywne, złości się lub płacze z błahego powodu, często popada w konflikty z kolegami. Może też być zahamowane, załknione, niepewne, napięte, nadwrażliwe, płacziwe. Taki typ dziecka boi się głośniejszych uwag nauczyciela, nawet gdy nie dotyczą ich samych. Czasami skarżą się na bóle głowy, brzucha, bezsenność, bywa, że przed wyjściem do szkoły mają wymioty, biegunkę.

Na dojrzałość szkolną mają wpływ pewne czynniki, do których należą m. in.:

Czynniki indywidualne – są to przekazane drogą genetyczną lub wrodzone właściwości organizmu, a przede wszystkim ośrodkowego układu nerwowego, podłoża wyższych czynności psychicznych. Należą tu również potrzeby, skłonności i dążenia dziecka.

Czynniki środowiskowe – chodzi tutaj głównie o wpływy rodziny i przedszkola. Literatura podaje 3 główne grupy czynników rodzinnych mających wpływ na dojrzałość szkolną dziecka. Są to:

- **Warunki materialne** - od poziomu dochodów, sytuacji mieszkaniowej, wyposażenia gospodarstwa domowego zależy, jak rodzina będzie zaspokajała potrzeby dziecka, a więc czy będzie ono racjonalnie odżywiane, zaopatrzone w potrzebną odzież, czy będzie miało warunki do nauki, odpoczynku i zabawy.
- **Warunki kulturalne** - jest to poziom wykształcenia rodziców, kultura językowa rodziny, potrzeby kulturalne, zasady wychowania dzieci, sposób spędzania czasu wolnego. Warunki kulturalne domu rodzinnego, a zwłaszcza poziom wykształcenia rodziców, w istotny sposób wpływają na rozwój intelektualny i osiągnięcia szkolne uczniów. Rodzice wykształceni wykazują na ogół duże zainteresowanie problemami szkolnymi swoich dzieci, mają większe wymagania i aspiracje w stosunku do ich przyszłości oraz w większym stopniu pobudzają je do osiągnięć.
- **Warunki społeczno – psychologiczne** to: struktura rodziny, osobowość rodziców, stosunki między rodzicami, postawy rodziców wobec dzieci oraz atmosfera panująca w domu. Dla osiągnięcia dojrzałości szkolnej istotne jest, czy dziecko wychowuje się w rodzinie pełnej lub niepełnej, mało- czy wielodzietnej, dwu- czy trzypokoleniowej. Z reguły rodzina wielodzietna stwarza korzystne warunki dla rozwoju osobowości dziecka, gdyż zmusza do liczenia się z innymi, rozwija postawy opiekuńcze. Dzieci z rodzin wielodzietnych szybciej się usamodzielniają, osiągają wyższy poziom dojrzałości emocjonalnej, nie wykazują tendencji do przeceniania samego siebie, lepiej potrafią współdziałać z innymi. Jeśli jednak rodzina jest bardzo liczna, a warunki materialne bardzo skromne, to rodzice obarczeni nadmiarem obowiązków mają mało czasu dla dzieci, pozostawiają je same sobie, nie zaspokajając wszystkich ich potrzeb. Istotnym czynnikiem wpływającym na dojrzałość szkolną dzieci jest

fakt uczęszczania do przedszkola. Dzieci o długiej karierze przedszkolnej wyróżniają się lepszym uspołecznieniem, niż inne dzieci oraz lepszym przygotowaniem do szkoły.

Dziecko dojrzałe do nauki szkolnej potrafi:

- powiedzieć, jak ma na imię i nazwisko, ile ma lat, gdzie mieszka, opowiedzieć o pracy rodziców,
- narysować rysunek postaci ludzkiej: postać jest kompletna, części ciała są proporcjonalne do całości, części ciała są rozmieszczone właściwie,
- obchodzić się z przyborami do rysowania, malowania, pisania; nie wychodzić poza linie kolorując obrazek; nazwać to, co narysowało,
- ciąć nożyczkami w linii prostej i krzywej; lepić z plasteliny,
- dobrać w pary przedmioty lub obrazki, klasyfikować je wg określonej zasady, np. owoce, pojazdy, zwierzęta,
- łączyć zbiory wg określonej cechy, np. wielkość, kolor,
- wskazać różnice w pozornie takich samych obrazkach,
- rozpoznać różne dźwięki z otoczenia, np. głosy zwierząt,
- liczyć kolejno do 10 ; po przeliczeniu liczmanów powiedzieć, ile ich jest,
- dokonywać dodawania i odejmowania na konkretach w zakresie 10,
- ma dobrą koncentrację uwagi,
- jest zainteresowane pracą i jej efektami,
- jest odporne na niepowodzenia,
- jest wytrwałe przy dłuższym wysiłku,
- prawidłowo wymawiać wszystkie głoski,
- nazwać głoskę na początku i na końcu wyrazu, różnicować wyrazy o podobnym brzmieniu, np. kran – tran, góra – kura, bada – pada,
- podzielić zdanie na wyrazy, wyrazy na sylaby,
- opowiedzieć treść obrazka posługując się mową zdaniową,
- rozwiązać proste zagadki,
- uważnie słuchać przez dłuższą chwilę opowiadania, bajki, muzyki,
- wykonać proste ćwiczenia gimnastyczne; uczestniczyć w grupowych zabawach ruchowych,
- wskazać lewą i prawą stronę swego ciała i osoby stojącej na wprost,
- doprowadzić do końca rozpoczętą zabawę, pracę, w trudniejszych sytuacjach zwrócić się o pomoc do osoby dorosłej,
- zgodnie bawić się z rówieśnikami – współdziałać, czekać na swoją kolej,
- działać sprawnie; umieć podporządkować się słownym poleceniom,
- wykonać podstawowe czynności samoobsługowe: samodzielnie zjeść, ubrać się, umyć, zapiąć guziki, zamki,
- ma dobre tempo pracy,
- potrafi nawiązać kontakty z rówieśnikami i dorosłymi, jest wrażliwy na opinię nauczycieli i innych osób dorosłych.